

A fogvatartottak alkotmányos jogai az ombudsman szemszögéből

1. Elvi alapok

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény (Obtv.) az országgyűlési biztosok feladatává teszi az alkotmányos jogokkal kapcsolatos visszasságok kivizsgálását és ezek orvoslása érdekében intézkedések kezdeményezését. Az alkotmányos jogokkal kapcsolatos rendellenesség különös fogalom a magyar jogrendszerben. Az Obtv. nem egyszerűen az Alkotmányban meghatározott alapvető jogok védelmének kötelezettségét írja elő, hanem azt, hogy az összes „közönséges” (bármilyen jogszabályban rögzített) jogot az Alkotmány mércéjére tekintettel kell érvényesülésük során védelemben részesíteni. Az ombudsmanok gyakorlata szerint valamely jogot – és a benne foglalt jogosultságot, vagy a hozzá kapcsolódó köteletséget – nem önmagában kell megítélni, hanem vissza kell vezetni az Alkotmányra. A „közönséges jog” és az alkotmányi háttér együtt alkotja az „alkotmányos jog” fogalmát.

Magyarázatot igényel az eltérés kategóriája is. A visszasság fogalma tágabb, mint a jogsértés. Következésképpen, ha valamely hatóság cselekvése nem közvetlenül jogsértő, ebből

még nem következik, hogy szabálytalanak sem minősülhet. A hiba akkor is megállapítható, ha a hatóság cselekvése „csak” célszerűtlen, hatástalan, késedelmes, antihumánus, kiszámíthatatlan: egyszerűen rossz. Vagyis nem szolgálja optimálisan a vele összefüggésbe hozható alkotmányi elv vagy szabály megvalósulását.

Az alkotmányos jogokkal kapcsolatos visszasság fogalmának most említett kettős különlegessége tág vizsgálati és kezdeményezési lehetőséget biztosít az ombudsmanok számára. Így van ez a büntetés végrehajtással kapcsolatos, a büntetés végrehajtás keretében érvényesülő jogok vonatkozásában is.

2. A vizsgálatokról általában

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa, illetve általános helyettese mindig megkülönböztetett figyelemmel kísérte a fogvatartottak jogainak érvényesülését¹. 2000-ben és 2001-ben is valamivel száz fölött volt a lefolytatott vizsgálatok száma. Az ombudsmanok álláspontja szerint a bűncselekmények elkövetőit a bíróságok ítéletei csak egyes – törvényben meghatározott – jogaikban korlátozták, emellett azonban a büntetés végre-

¹ Az országgyűlési biztos és általános helyettese közötti feladatmegosztásnak megfelelően a fogvatartottak jogaival kapcsolatos visszasságok kivizsgálása az általános helyettesre tartozik. 1999 és 2001 között – amikor az általános helyettesi tisztség betöltetlen volt, a vizsgálatokat az országgyűlési biztos végezte.

hajtása nem jelenthet jogfosztottságot. A fogvatartást végrehajtó hatóságok kötelezettsége, hogy intézkedéseik megfeleljenek a jogállammal szemben támasztható elvárásoknak, valamint biztosítsák a fogvatartottakat is megillető alkotmányos jogok érvényesülését.

Egyedi panaszok alapján vagy hivatalból indított eljárásai során az ombudsman minden esetben vizsgálta, hogy a fogvatartási feltételek megfelelnek-e az alkotmányos jogoknak, különösen az emberi méltóság védelméhez, az adott körülmények között a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez szükséges alapvető követelményeknek.

A vizsgálatok többsége a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott elítéltek és letartóztatottak helyzetével összefüggésben indult, de a rendőrségi fogdáknál fogvatartottak is gyakran fordultak panasszal a biztosokhoz. A beadványok számában mutatkozó különbség megközelítően arányban állott a két csoport arányával. A panaszok hasonló jellegű valós, esetenként vélt sérelmek miatt keletkeztek, függetlenül a fogvatartottak jogi helyzetétől. A hasonlóság ellenére a rendőrségi fogdáknál fogvatartottak beadványaikban az elítélteknél hátrányosabb helyzetről számoltak be, egyes esetekben, az Alkotmányban rögzített emberi jogok súlyos sérelme is megállapítható volt.

Az egyéb panaszokat is kiváltó, alapvető gond a zsúfoltság, a fogvatartotti létszám és a börtönök, rendőrségi fogdák eredeti befogadóképessége között jelentős a különbség. A rossz elhe-

lyezési körülmények növelték a belső konfliktusok veszélyét, sértették a fogvatartásra vonatkozó jogszabályokat, nehezítették a fogvatartottak helyzetét és az őrsemélyzet munkáját. A férőhelyeket meghaladó fogvatartotti létszám miatt az őrök túlterheltek, az átlomány fluktuációja és a létszámhiány jelzi, hogy a problémák nem csak a fogvatartottak jogait csorbitják. A büntetés-végrehajtási intézmények telítettsége összességében mintegy 160%-os, aminek a csökkentésére – kezdeményezéseinkkel összhangban – az igazságügyi tárca és az Országos Parancsnokság jelentős erőfeszítéseket tett. Több intézetet jelenleg is bővítenek, illetve a fővárosban egy korszerű előzetes-ház kezdte meg a működését.

3. Alkotmányos jogok a büntetés-végrehajtási intézetekben

A zsúfoltságot több panaszos kifogásolta, a panaszok megalapozottságát a helyszíni vizsgálatok rendre igazolták. A Baranya megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben folytatott vizsgálat megállapította, hogy a telítettség a panaszolt időben jelentősen meghaladta a befogadható létszámot. Az országgyűlési biztos általános helyettese az Alkotmány 2.§(1) bekezdésében deklarált jogállamiságból eredő jogbiztonság sérelmének veszélye miatt ajánlást tett a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának, amelyben kérte, hogy vizsgálja meg a zsúfoltság megszüntetésének, vagy enyhítésének lehetőségét. Az országos parancsnok válaszában jelezte, hogy a Kormány 2072/1998. (III.31.) sz. határozatában

döntött a büntetés-végrehajtás intézetrendszerének hosszú távú fejlesztéséről. A Baranya megyei Bv. Intézet 50 fős bővítésére 2005-2007 között kerül sor. Addig is az intézet vezetősége és az Országos Parancsnokság szakfőosztályai megtesznek mindent annak érdekében, hogy az intézetben elfogadható körülmények között tarthassák a fogvatartottakat.

Egy panaszos beadványában a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben lévő fogvatartási körülményeket sérelmezte. Leírta, hogy a napi szabad levegőn tartózkodás rendszerint elmarad, ha van is séta, a jogszabályban előírt időtartamot nem tartják be, a fogvatartottak számára a heti egyszeri fürdési lehetőséget sem biztosítják.

Az országgyűlési biztos a panasz alapján az Alkotmány 54.§(1) bekezdésében kihirdetett emberi méltósághoz, illetve a 70/D.§(1) bekezdésében deklarált lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való joggal összefüggő visszásság gyanúja miatt vizsgálatot indított, melynek során megállapította, hogy a bv. intézetben a zárkák a föld felszíne alatt vannak, így a természetes fény sem a hivatásos állomány, sem a fogvatartottak számára nem biztosított. A jogszabályban előírt normatíva szerint az intézet 55 fő fogva tartására alkalmas, valójában a fogvatartotti létszám a vizsgálat idején ennek négyszerese volt, így az egy fogvatartottra jutó szabad mozgástér a zárkákban csak 0,8 négyzetméter volt. A zsúfoltság miatt az intézet nem tudta teljesíteni a napi szabad levegőn tartózkodásra vonatkozó előírásokat sem.

Az országgyűlési biztos általános helyettese egyébként már 1997-ben javasolta az intézet bezárását. A javaslatnak megfelelően folyamatban van az új Veszprém megyei Büntetés-végrehajtási Intézet kivitelezése, amely várhatóan enyhíti az elítéltek zsúfolt elhelyezését.

A Pálhalmi Büntetés-végrehajtási Intézet sándorházai részlegében folytatott vizsgálat idején 868 férfit tartottak fogva. A telítettség 161%-os volt. A létszámtöbblet ellenére csak egyes körletekben – a befogadó, a felkészítő részlegekben – volt olyan mértékű a zsúfoltság, amely a fogvatartottak alkotmányos jogait sértette. Ezekben a zárkákban esetenként 25-30 fogvatartottat helyeztek el, és a harminc főre egy WC jutott. Az emeletes fekvőhelyek félméteres térközzel voltak elhelyezve, közöttük a szabad mozgásra nem volt lehetőség. A fogvatartottak személyes tárgyaikat a zárkán belül – szekrények hiányában – nem tudták elhelyezni, az alapvető higiénés feltételeket sem biztosították.

A felkészítő részlegben tapasztalt körülmények – az egy fogvatartottra jutó, a jogszabályban meghatározott mérték alatt maradó alapterületrész, illetve a harminc főre jutó egy mellék helyiség és a zárkafelszerelés hiányossága – az embertelen, megalázó bánásmód tilalmába ütköztek. Az ombudsman az orvoslásra ajánlotta az igazságügy-miniszternek, hogy amennyiben a felkészítő-befogadó részlegekben a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII.12.) IM rendelet fogvatartási előírásai nem biztosítha-

tók, abban az esetben korlátozza a felkészítési eljárás időtartamát. Az igazságügy-miniszter a jogszabály módosítását nem tartotta indokoltnak, de a körülmények javításának szükségességével egyetértett.

Hasonló a helyzet a körszállítások lebonyolításánál, ahol általában 40-50 személyt helyeznek el olyan zárkákban, amelyeknek a befogadóképessége 10-15 fő. A körszállításra váró elítélteket Budapesten a Budapesti Fegyház és Börtönben gyűjtik össze. Itt egy-egy szállítási napon átlagosan kb. 1000 fogvatartott várja a továbbszállítást. A zárkák, melyekben az elítéltek várakoznak zsúfoltak, bennük sem mosdó, sem mellékhelyiség nincs.

2000-ben zárult le a Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben tartott átfogó vizsgálat, amelynek eredményeként az országgyűlési biztos megállapította, hogy az egészséges környezethez, a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való joggal ellentétes, valamint az élethez, az emberi méltósághoz való jog megsértésének közvetlen veszélyét is magában hordozza az, hogy az intézeti épületek és azok infrastruktúrája leromlott. Ez a helyzet az ott dolgozók alkotmányos jogai vonatkozásában is problémát okoz. Az ombudsman ajánlotta az igazságügy-miniszternek és a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának a nagyfai bv. intézet bizonyos épületrészeinek teljes felújításig történő bezárását, illetve haladéktalan felújítását, a lakóegységek hiányzó felszerelési-berendezési tárgyainak pótlását, továbbá a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának külön aján-

lást is tett a feltárt egyéb anomáliák mielőbbi megszüntetésére.

Az igazságügy-miniszter nem értett egyet a nagyfai bv. intézet I-es és II-es elhelyezési épületeinek, valamint az idegenrendészeti körlet egyes helyiségeinek büntetés-végrehajtási, továbbá ezzel összefüggésben bármilyen célra való alkalmatlanná nyilvánításával, mivel ez zavart okozott volna a büntetés-végrehajtás működésében. Az országgyűlési biztos azonban ajánlását fenntartotta. Mivel ajánlása nem irányult a szóban forgó intézet teljes, vagy részleges bezárására, hanem csak arra, hogy az épületeket újítsák fel úgy, hogy az ott szolgálatot teljesítő bv. dolgozók, valamint a fogvatartottak élethez, testi és lelki egészséghez, az egészséges környezethez való minimális jogai érvényesülhessenek. Végül a miniszter az ajánlást teljes egészében elfogadta, a nagyfai bv. intézet felújítási munkálataira ütemtervet készített, meghatározva a munkálatok befejezési időpontját is.

4. Alkotmányos jogok a rendőrségi fogdákbán

Több esetben érkeztek panaszok a rendőrségi fogdákbán elhelyezett fogvatartottaktól, akik közül sokan hónapokig élnek olyan zárkákban, ahol testi szükségleteik elvégzésére sincs lehetőségük. Különösen a fővárosi, központi fogdák állapota volt kifogásolható. Sajnálatos, hogy az itt észlelt lehetetlen állapotok orvoslását szolgáló ajánlásainkat a rendőri vezeték nem támogatta.

A BRFK Gyorskocsi utcai fogdájaiban fogvatartott panaszos sérelmezte,

hogy előzetes letartóztatása óta, a 120 nap alatt, mindössze 27 alkalommal – 10-15 perc időtartamban – biztosították számára a szabad levegőn való tartózkodás lehetőségét. A zárkákban rengeteg a csótány; a közös tisztálkodó helyiségek nagyon koszosak, a falakról mállik a vakolat.

A Gyorskocsi utcai fogdában 106 zárka és 222 fogvatartotti férőhely van, de néhány zárkát be kellett zárni, mert emberi tartózkodásra alkalmatlan volt. A vizsgálat idején a fogvatartotti létszám 191, a fogdaöri létszámhiány pedig 40 fő volt. A 6 szintes fogda mindegyik emeletén csak két fogdaőr teljesített szolgálatot. A 19/1995. (XII.13.) BM rendelet alapján a fogvatartottaknak joguk van napi egy órán át a szabad levegőn tartózkodni. A zárkákban a norma szerinti 4 m² mozgástér sem áll rendelkezésre, ezért a fogvatartottak igénye a napi sétára teljesen megalapozott, a személyesen meghallgatott fogvatartottak is leginkább ezt sérelmezték. A fogda parancsnokától kapott tájékoztatás szerint az objektumban fogvatartottak létszáma miatt naponta átlagosan csak 20-25 perc szabad levegőn tartózkodást tudnak biztosítani. A fogdában történő minden egyéb mozgás (fürdő, WC-használat) zárkaegységenként történik, ezért egy zárkára csak ennyi idő biztosítható. További nehézségeket jelent a napi-rendben előírtak betartásában a sétálóudvarok száma és a személyzet korlátozott létszáma. Annak ellenére, hogy a sétáltatás este 20 óráig folyamatosan történik.

A vizsgálat azt is megállapította, hogy a fogda állapota rendkívül le-

romlott. Az egyik közös fürdőhelyiséget használaton kívül kellett helyezni, mert életveszélyes volt. Tisztasági festés 1999 óta nem volt az épületben. A csótányirtás negyedévente történik, kevés sikerrel. A zárkákba alig jut természetes fény. Több zárkában nincs folyóvíz, WC pedig csak a folyosón van, ahová a fogvatartottak kopogással, kiáltozással kéredzkednek ki. A fogvatartottak birtokában tartható tárgyak tárolására nincs elegendő hely.

Az országgyűlési biztos megállapította, hogy nem biztosított – és az adott feltételek szerint nem biztosítható – a fogvatartottak számára naponta a szabad levegőn való tartózkodást. Ez ellentétben van a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével és a fogvatartottak lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jogával. A sétáltatás túlórában, a törvényes pihenőidő terhére történő megoldása pedig sérti a fogdaöröknek a pihenéshez és a szabadidőhöz való alkotmányos jogát.

Figyelemmel arra, hogy a fogda egyes részei nem, más részei pedig csak korlátozottan alkalmasak huzamos emberi tartózkodásra, a biztos ajánlást tett az országos rendőr-főkapitánynak, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket a fogda teljes felújítására, a zárkák megfelelő átalakítására (alapterület, folyóvízzel való ellátás, WC biztosítása, megvilágítás, szellőzés javítása). Az országos rendőr-főkapitány 2001 szeptemberében arról tájékoztatta az ombudsmant, hogy egy PHARE program keretében lehetőség nyílik a fogda korszerűsítésére. A biz-

tos általános-helyettese a választ elfogadta.

Az említett vizsgálat megállapításaival kapcsolatban a budapesti rendőr-főkapitány kifejtette, hogy a bűnüldözési és nyomozati érdekek maradéktalanul csak úgy biztosíthatók, ha – figyelembe véve a fogdaörök létszámát és a rendelkezésre álló sétaudvarok méretét is – a sétáltatást zárkánként végzik. Az országgyűlési biztos általános helyettese ezért felkérte a budapesti rendőr-főkapitányt, hogy kezdeményezését terjessze fel az ORFK-hoz. Az országos rendőr-főkapitány egyetértett a budapesti rendőr-főkapitánnyal és kifejtette, hogy a bűnüldözési és nyomozati érdekek primátusa miatt a kötelező elkülönítést a fogvatartottak szabad levegőn tartózkodása során is biztosítani szükséges. A sétaudvarok méretei pedig amúgy is maximum két zárkában elhelyezett fogvatartottak egy időben való szabad levegőn tartózkodását teszik lehetővé. Az országgyűlési biztos általános helyettese nem vonta kétségbe a kötelező elkülönítés jogosságát és szükségességét, ezért 2001 decemberében ajánlást tett a belügyminiszternek, hogy más módon teremtsen meg a 19/1995. (XII.13.) BM rendeletben foglaltak érvényesüléséhez szükséges feltételeket. A válaszadás határideje még nem telt le.

Egy másik panasz kapcsán az országgyűlési biztos megállapította, hogy az Alkotmány 54.§(1) bekezdésében deklarált emberi méltósághoz való joggal összefüggésben rendellenességet okoz, ha a rendőrségi fogda nem biztosítja a fogvatartott számára a jogszabályban előírt fekhelyet. A panasz-

ban foglaltak szerint a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság fogdájában a fogvatartottak földre helyezett matracokon alszanak és a tisztálkodási lehetőség és a mellékhelyiségek használata is korlátozott. Az illetékes rendőrfőkapitány arról adott tájékoztatást, hogy a fogdában a fogvatartottak elhelyezésére 40 rögzített fekhely szolgál, átmenetileg azonban előfordul, hogy a fogvatartottak létszáma meghaladja a fekhelyek számát. Ilyen esetekben a zárka padlójára helyezett matracokon biztosítanak fekhelyet. Az ilyen elhelyezés időtartama nem haladja meg a két hetet. A mellékhelyiségek használatához – tekintettel arra, hogy a zárkákban nincs WC – az őrszemélyzet egyenként engedi ki a zárkából a fogvatartottakat. A mellékhelyiségre való kijutás a fogvatartott jelzéséhez képest késleltethető. A késedelem oka az őrszemélyzet alacsony létszáma.

Az ombudsmani vizsgálat megállapította, hogy a panaszos másfél hónapig matracon aludt. A rendőrségi fogdákról szóló BM. rendelet szerint a fogda zárkaiban csak a befogadóképességnek megfelelő számú fogvatartott helyezhető el. Abban az esetben, ha a fogdában nincs elég férőhely, a fogvatartottat más rendőrségi fogdába kell szállítani. A fogda parancsnokának mulasztása az Alkotmányban deklarált emberi méltósághoz való joggal összefüggésben nehézséget okozott. A zárkákban a WC hiánya szintén veszélyezteti az emberi méltósághoz való jogot.

A megállapított visszasságok megoldása érdekében az országgyűlési biz-

tos 2001 májusában felkérte a belügy-minisztert, hogy rendelje el a rendőrségi fogdák zárkáiban, elkülönített mellékhelyiség kialakítását. A panaszoséhoz hasonló eset megakadályozása érdekében az országgyűlési biztos ajánlásában felhívta a figyelmet a fogvatartottak jogszabályi előírásnak megfelelő elhelyezésére. Az érintettek ezt elfogadták.

5. Néhány érdekes eset

Sajátos problémája volt egy panaszosnak, aki sérelmezte, hogy a Budapesti Fegyház és Börtönben az intézet parancsnoka nem engedélyezte – intézetbeli házasságkötését követően – a fizikai együttlétet házastársával. Az előzetes letartóztatását töltő panaszos az ellene folyamatban lévő büntetőügyben hosszú időtartamú szabadságvesztésre számított, ezért kérte, hogy élettársával az intézetben házasságot kössön, továbbá, hogy az intézet biztosítsa a közös gyermek vállalásához szükséges fizikai együttlét feltételeit. A börtön parancsnoka úgy foglalt állást, hogy a házasságkötésnek nincs akadálya, a szükséges írásbeli nyilatkozat és a bíróság engedélye esetén a házasságkötéshez ő is hozzájárul, a gyermekvállalással kapcsolatos kérelmet azonban elutasította azzal az indokkal, hogy azt sem a jogszabályi, sem a tárgyi feltételek nem teszik lehetővé. Álláspontjával az igazságügy-miniszter is egyetértett. Kifejtette, hogy a hatályos jogszabályok szerint a bv. intézetben előzetes letartóztatását töltő személy és hozzátartozója, valamint más személy kapcsolattartási lehetősége csak a látogatásra, csomag-

küldésre és levelezésre terjed ki. A látogatást az arra kijelölt helyiségben, asztal mellett, ülve kell lebonyolítani. Rámutatott arra is, hogy ha a panaszos és élettársa a bv. intézetben házasságot köt, beszélgetést kérhetnek, melynek végrehajtása megegyezik a látogatásra vonatkozó szabályokkal. Az igazságügyi miniszter végül rögzítette, hogy az új büntetés-végrehajtási törvény kodifikációja során lehetőség lesz a szóban forgó kérdés esetleges szabályozására.

Az országgyűlési biztos megállapította, hogy nem sérültek a panaszos alkotmányos emberi jogai. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény 8. cikke a család és a magánélethez fűződő jog tiszteletben tartását általánosságban, részletezés nélkül írja elő. A keretjogszabályt tartalommal kitöltő Emberi Jogok Európai Bizottságának és Bíróságának több döntése tartalmazza, hogy az elítélteket is megilleti a házasságkötés joga. A Bizottság szerint azonban nem minősül a hivatkozott 8. cikk sérelmének, ha a börtönhatóságok nem engedélyezik a házastársak felügyelet nélküli találkozását és házaseletük folytatását, és azt sem, ha a börtönhatóságok az elítéltek házastársai részére nem engedélyezik az ún. házastársi látogatást, amely a szexuális együttlét lehetőségét is biztosítaná. Az országgyűlési biztos megállapította, hogy az ügyben hozott parancsnoki döntés megfelelt a vonatkozó jogszabályoknak, ezért vizsgálatát ajánlás nélkül fejezte be. Tekintettel azonban arra, hogy az igazságügy-miniszter nem zárta ki, hogy az új bün-

tetés-végrehajtási törvény kodifikációja során a jogalkotó megfontolja a házastársi együttlét jogi szabályozásának lehetőségét, kérte, hogy a szóban forgó törvényalkotás során vegyék figyelembe a panaszos által felvetett problémát és törekedjenek annak megnyugtató megoldására.

Az új büntetés-végrehajtási törvényre vár azoknak a kérdéseknek a rendezése is, amelyeket az ombudsman vizsgálatai tártak fel egy terheség miatti büntetés-félbeszakítási kérelem elutasításával, illetve a börtönben született gyermekekkel való szülői kapcsolattartás szabályozatlanságával összefüggésben. A panaszos azt sérelmezte, hogy a Kalocsai Fegyház és Börtönben fogva tartott, 17 hetes terhes élettársa – az élelmezés hiányosságai miatt – sokat fogyott, ráadásul hideg vízben kellett mosdania, amitől felfázott és fertőzést kapott. Kérték a büntetés végrehajtásának egy évre történő félbeszakítását, valamint kegyelmi kérvényt nyújtottak be az igazságügy-miniszterhez. Az ombudsman az Alkotmány 66.§(2) bekezdésében biztosított jogánál fogva (az anyáknak a gyermek születése előtti és utáni védelme) élve a gyanúperrel vizsgálatot rendelt el.

A BVOP tájékoztatása szerint a fogvatartott mind Kalocsán, mind Tökölön a terhes nőket megillető ellátásban részesült. A fogvatartott több hetet töltött a Tököli Központi Kórházban, ahol szakorvosi vizsgálaton és kontrollon vett részt. A kórházi zárójelentések szerint terhesége normális volt, ezért panaszmentesen visszaküldték Kalocsára. A panaszos és élettársa

ezt követően kérelmezték a büntetés végrehajtásának egy évre történő félbeszakítását. Az engedély megadásáról – a jogszabályok szerint – az igazságügy-miniszter mérlegelési jogkörben dönt. A bv. intézet parancsnoka a főorvos, ill. a nevelő pozitív véleménye, továbbá az illetékes kerületi Rendőrkapitányságtól és az illetékes polgármesteri hivataltól beszerzett információk alapján – a fogvatartott személyiségét és családi körülményeit figyelembe véve – a büntetés félbeszakítását javasolta. A BVOP álláspontja szerint viszont orvosi szempontból – a fogvatartott normális terheségére tekintettel – nem indokolt a szüneteltetés. Az Igazságügyi Minisztérium közigazgatási államtitkára ennek alapján elutasította a kérelmet. Az elítélt büncselekményének súlyosságára és szabadulási idejére tekintettel nem engedélyezték a félbeszakítást.

Az országgyűlési biztos – az Alkotmánybíróság 5/1992.(I.30.) határozatában foglaltakra is figyelemmel – megállapította, hogy az igazságügy-miniszter döntése elleni jogorvoslat lehetőségének hiánya ellentétben áll az alkotmányos joggal. Ajánlást tett az igazságügy-miniszternek, hogy intézkedjen a 6/1996.(VII.12.) IM rendelet megfelelő módosításáról. Az igazságügy-miniszter tájékoztatta a biztost, hogy a Bv. tvr. módosítása során kívánják megteremtteni a jogorvoslat lehetőségét a miniszteri hatáskörbe tartozó büntetés-félbeszakítási kérelmek elbírálására, oly módon, hogy első fokon a közigazgatási államtitkár járja el. Az országgyűlési biztos általános helyettese egyetértett a fenti megoldási javaslat-

tal, ugyanakkor kiegészítő ajánlást tett. Jelen esetben ugyanis a döntés nemcsak az anyát, hanem gyermekét is érintette, a születendő gyermeknek pedig alapvető érdeke és alkotmányos joga, hogy csecsemőkorától kezdve lehetőleg családban nevelkedjen. Az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett, a gyermek jogairól szóló nemzetközi egyezmény értelmében a hatóságoknak minden, a gyermeket érintő döntésükkel elsősorban a gyermek mindenképp álló érdekét veszik figyelembe. Mindezekre tekintettel az általános helyettes felkérte az igazságügy-minisztert, kezdeményezze a Bv. tvr. olyan irányú módosítását, hogy a terhesség alatt, vagy közvetlenül a szülés után kért büntetés-félbeszakítási kérelmek elbírálása során elsősorban a gyermek érdekeit vegyék figyelembe.

A fogvatartás céljaival összhangban álló jogi követelmény, hogy a büntetés-végrehajtás során meg kell akadályozni minden olyan cselekményt, amely akár a fogvatartottak, akár az őrszemélyzet részéről a kínzás, vagy az embertelen, megalázó bánásmód tilalmába ütközne, vagy sértené az emberi méltóságot. Az ombudsmanhoz érkező panaszok között csak kivételesen fordult elő ilyen beadvány.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben egy fogvatartott sérelmezte, hogy zárkatársai bántalmazták, személyes használati tárgyait elvették, és a bv. hivatásos állományja semmit sem tett ez ellen. A panaszos elhelyezését a vele kapcsolatban kialakult gyakori konfliktusok miatt, a befogadását követően 11 alkalommal változtatták meg. Három hó-

nap elteltével a panaszos egyik zárkatársa jelentette az egészségügyi szolgálat ápolójának, hogy a panaszos több napja fájlalja a fülét. A panaszost megvizsgálták, és megállapították, hogy dobhártyája berepedt. Az orvosi vizsgálaton a panaszos elmondta, hogy sérülése zárkatársa általi bántalmazás következménye. A fegyelmi eljárás megindulását követően a panaszos a vallomását, mely szerint sérülése bántalmazás következménye, visszavonta. Az intézet parancsnoka a fegyelmi eljárást megszüntette.

A fogvatartottak testi épségének, emberi méltóságának biztosítása az őrzés időtartama alatt a büntetés-végrehajtási intézet kötelessége. Tekintettel arra, hogy a megindított fegyelmi eljárást az ügy tényleges kivizsgálása nélkül megszüntették, az országgyűlési biztos megállapította, hogy az intézet eljárása az élethez és az emberi méltósággal összefüggésben problematikus. Felkérte a büntetés-végrehajtás országos parancsnokát, hogy vizsgálja meg az intézet parancsnokának a fogvatartotti bántalmazások elszaporodása miatti felelősségét.

6. Az úgynevezett kisebb ügyek

Az elmúlt évekhez hasonlóan a panaszbeadványok jelentős része kisebb jelentőségű sérelmek miatt érkezett. Többben panaszkodtak az élelmezés színvonala miatt, más – a hozzátartozók részére nehezebben megközelíthető – büntetés-végrehajtási intézetbe szállítás, illetve átszállítás iránti kérelem elutasítása miatt, a megszokott gyógyszerek hiányára, vagy az orvosi

kezeléssel összefüggő sérelmekről. A vizsgálatok ezekben az ügyekben általában nem tártak fel alkotmányos jogokkal összefüggő rendellenességeket. A vizsgálatok eredményeként megállapítható volt, hogy a büntetés-végrehajtás a rendelkezésére álló anyagi lehetőségek keretein belül biztosítja a fogvatartottak egészségi állapotához, végzett munkájához, vallási igényeihez igazodó ellátást. Nem igazolódtak az egészségügyi ellátásra vonatkozó panaszok sem. A gyógyszerek árának emelkedése ellenére a betegek gyógykezeléséhez szükséges gyógyszereket minden esetben biztosították. Az orvosi ellátás színvonala nem marad el a civil intézményektől, sőt a rendszeres orvosi vizsgálatok, szűrések eredményeként a fogvatartottak többségének

egészségi állapota a korábbi helyzetükhöz képest javult.

A fogvatartottakat is megillető alkotmányos emberi jogok sérelme általában nem volt megállapítható azokban a panaszokban, amelyeket a fogvatartással összefüggő magatartási szabályok megkövetelése, a korlátozott kapcsolattartási lehetőségek, a büntetés-végrehajtás keretében nem teljesíthető kérelmek elutasítása, valamint a biztonsági intézkedések és ellenőrzések váltottak ki. Alkotmányos jogsérellem hiányában az ilyen ügyekben a vizsgálatot ajánlás nélkül megszüntette az ombudsman.

Takács Albert